

R E C E N Z I J A

Kauno pavieta Pakamario teismo knyga (1619–1624). Parengė Darius Vilimas.
Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2025. 216 p.

Jei darbo dieną po pietų apsilankytume Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos Rankraščių skyriaus skaitykloje, joje visada rastume istoriką Darių Vilimą, atidžiai skaitantį rankraštines Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) teismų bylų knygas ir išsirašantį teismų bylų fragmentus. Šis istorikas daug metų tyrinėja LDK teismų sistemą, teisės tradiciją, apie tai parašė dvi monografijas, be to, retkarčiais publikuoja istorijos šaltinius. 2025 m. pasirodė naujausias dviejų istorikų recenzuotas D. Vilimo darbas – paskelbta XVII a. pirmosios pusės Kauno pavieta Pakamario teismo knyga, kurios rankraštis saugomas Lietuvos valstybės istorijos archyve. Šią šaltinio publikaciją sudaro: pratarinė, Pakamario teismo knygos bylų turinio aprašymas lietuvių k., išverstas dokumentų tekstas, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklė. Pateikiama publikacijos apžvalga anglų kalba.

Leidinio įvade D. Vilimas supažindina skaitytoją su teismų bylų knygų publikavimo istorija, akcentuodamas jų reikšmę LDK lokalinės istorijos pažinimui. Šį darbą istorikas laiko savitu skolos gražinimu Kauno regiono istorijai. Įvade nusakytos skelbiamo šaltinio surašymo aplinkybės, detalizuojami dokumentuose randami išskirtinesni vietovardžiai ir mikrotoponimai, supažindinta su šaltiniuose minimomis personalijomis, jų pareigybėmis. Įvado pabaigoje, kaip įprasta, aptarti šaltinio publikavimo principai.

Vis dėlto įvade pasigendama publikuojamos Pakamario teismo knygos diplomatikos aprašymo. Būtų logiška pačioje įvado pradžioje aprašyti šaltinį, jo fizinius parametrus, vandenženklis ir kitas ypatybes, taip pat įvade išsyk nurodyti šaltinio saugojimo vietą. Visa ši informacija pateikiama tolesnėje įvadinėje dalyje ir gana kukliai – tik trimis sakiniais. Todėl skaitant įvadą skaitytojui visa tai tenka, tarsi, numanyti pačiam.

Istorikas parengė skelbiamos Kauno Pakamario teismo knygos turinio aprašus – bylų dokumentų konspektus. Išties, tokia praktika gana reta. Viena vertus, tai naudinga, nes skaitytojui, menkai mokančiam lenkų k., leidžia lengvai ir greitai suprasti dokumentų esmę. Kita vertus, jei ši publikacija skirta profesionalių tyrėjų auditorijai, aprašų galėjo ir nebūti.

Leidinyje pateikiama dvylika originalo kalba transkribuotų teismų dokumentų. Matyti, kad ši Pakamario teismo knyga savo apimtimi gana „liesa“, palyginti su kai kuriomis kitų teismų bylų knygomis. Tačiau tai nesumenina jos kaip šaltiniotyros objekto reikšmės.

Leidinio pabaigoje skelbiamos asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės. Kartu pateikiamas trumpas „žodynėlis“ (kažkodėl jame nėra rusėniškų sąvokų), kuris yra lyg ir perteklinis, nes daugelis jame esančių sąvokų nėra daugiaprasmės. Leidinį apibendrinanti santrauka anglų kalba parašyta gana sklandžiai. Joje asmenvardžiai rašomi lietuviškai. Vis dėlto yra ir techninių nesklaidumų, kaip antai, vienur pavardė Zaviša parašyta lietuviškai, kitame sakinyje jau lenkiškai – Zawisza.

Ši publikacija nuteikia optimistiškai. Viena vertus, medžiaga praturtina LDK Pakamario teismo, kaip institucijos, veiklos pažinimą. Kita vertus, matyti, jog XVII a. LDK istorijos tyrimai dar laukia proveržio, kadangi šis šimtmetis ne taip gausiai nušviestas istoriografijoje. Todėl šį leidinį galima laikyti nauju XVII a. istorijos tyrimų žingsniu. Reikia tikėtis, kad D. Vilimas paskelbs dar ne vieną Teismų bylų knygą. Tai ne tik palengvintų šaltinių duomenų įsisavinimą, bet ir paskatintų naujus tyrimus.

Tomas Čelkis